

Avrupa Para Birliği ve Türk ekonomisine etkileri

Veyis FERTEKLİGİL^{*}, Lerzan ÖZKALE

İTÜ İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, 34357, Maçka, İstanbul

Özet

Bu makale orijinal adı "European Monetary Union and its Impact on the Turkish Economy" adlı doktora çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır. Makalede tezden yararlanılmakla beraber bazı bilgiler eklenmiş ve yenilenmiştir. Çalışmada Avrupa Para Birliği'nin (APB) kuruluşundan bu yana meydana gelen gelişmeler kısaca anlatılmakta, bu birliğin bugüne kadar sergilediği performans, başarılı olduğu ya da başarısız olduğu hususlar gözden geçirilmektedir. Öte yandan, APB ile birlikte yürürlüğe giren Avrupa tek para birimi Euro'nun durumu, diğer para birimlerine karşı olan değeri ve uluslararası bir para olmanın gerektirdiği koşulları karşılayıp karşılamadığı yine kısaca ele alınmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin AB (Avrupa Birliği) ile olan özel ilişkileri nedeniyle APB'den etkilenmesi kuşkusuzdur. Çalışmanın sonunda APB'nin ve Euro'nun Türk ekonomisine olası etkileri konusunda bir değerlendirme yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Para Birliği, ABD, Avrupa Birliği, Euro.*

European Monetary Union and its impact on the Turkish economy

Abstract

This paper is a revised and up-dated summary of the PhD thesis concerning the European Monetary Union (EMU) and its impact on the Turkish economy. The paper begins with an overview of the Economic Monetary Union and continues with the evaluation of the Euro, its single currency. The launching of the Euro on January 1999 created the world's second largest single currency area after the USA in terms of economic size. The international attributes of the Euro and its role as an international currency are also briefly discussed. Within this context, the causes of the orderly depreciation of the Euro against major currencies in its initial years and the prospects of the single currency are analyzed in summary. Turkey is a candidate for full membership to the European Union (EU). Therefore, it is a major concern to evaluate the possible effects of the EMU on the Turkish economy. Hence, the paper concludes with the evaluation of the possible effects of the European Monetary Union and its currency, the Euro, on Turkey. As Turkey will be preparing herself to be a full member of the EU, and in the distant future, to the EMU, the flexibility of the exchange rate policy and to have Euro as a nominal anchor will be of particular importance.

Keywords: *European Monetary Union, USA, European Union, Euro.*

^{*}Yazışmaların yapılacağı yazar: Veyis FERTEKLİGİL. vfertekli@ykb.com; Tel: (212) 339 71 22.

Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ İşletme Fakültesi'nde tamamlanmış olan "European Monetary Union and its impact on the Turkish Economy" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır. Makale metni 10.06.2002 tarihinde dergiye ulaşmış, 04.10.2002 tarihinde basım kararı alınmıştır. Makale ile ilgili tartışmalar 31.03.2003 tarihine kadar dergiye gönderilmelidir.

Giriş

Avrupa Para Birliği'nin (APB) son aşaması 1 Ocak 1999'da başlamış ve bu tarihte 11 AB (Avrupa Birliği) ülkesinin katılımıyla APB (Yunanistan daha sonra APB'ne katılmıştır) oluşturulmuştur. Aynı zamanda, Avrupa Merkez Bankası (AMB) Euro Bölgesi'nin para politikasının sorumluluğunu almıştır. Şimdiye kadar dolaşımda bulunan ulusal para birimleri, bu tarihten sonra APB'nin tek para birimi olan euronun bir alt parası olarak kullanıma devam etmişlerdir.

Avrupa tek para birimi sadece ekonomik bir proje değildir. Aynı zamanda, siyasal, sembolik ve psikolojik açıdan Avrupa bütünleşme hareketi açısından çok önemli bir adımdır. Avrupa bütünleşme hareketi birçok kurumu kapsayan geniş bir süreçtir. Bu sürecin temelinde AB'nin ve onun kurumlarının gelişimi ve bu bağlamda, tek para birimi euro, ortak para politikası ve AMB yer almaktadır.

APB'nin ilk adımları oldukça başarılı olmuştur. Tek para, diğer alanlardaki bütünleşme çabaları ve yapısal değişim için önemli bir unsur olmuştur. Euronun yürürlüğe girmesi, Euro Bölgesi'ndeki uzun dönemli makroekonomik istikrar ve yapısal değişimi desteklemiştir. Maastricht Antlaşması fiyat istikrarını ve mali disiplini temel alan ekonomik istikrar politikaları için standartlar oluşturmuştur. APB'ne katılım koşulları da politika oluşturulması konusunda yararlı olmuş ve AMB başlıca hedefi olarak fiyat istikrarını yakından gözlemiştir.

Euro, üye ülkelerin ulusal para birimlerinin kaldırılması yoluyla bölgede bir istikrar ortamı yaratmıştır. Tek para biriminin yürürlüğe girmesiyle birlikte Euro Bölgesi'ndeki ticaret artık döviz kuru riskiyle karşı karşıya bulunmamaktadır. Euro, aynı zamanda, birçok yapısal sürecin başlamasına yol açmıştır. Öncelikle, Euro, Euro Bölgesi finansal piyasalarının gelişimi için teşvik edici bir unsur olmuştur. Euronun yürürlüğe girmesinden birkaç hafta sonra, küçük boyutlu olan ulusal para piyasaları, daha etkin geniş bir euro para

piyasasına dönüşmüştür. Tahvil ve hisse senedi piyasaları arasında da hızlı bir bütünleşme görülmüştür. Buna ek olarak, ödeme sistemleri hızlı bir şekilde konsolide edilmiştir. Sonuç olarak, tek para işlem maliyetlerinin düşmesine yol açmış ve daha derin, daha likit ve etkin finansal piyasaların oluşmasına katkıda bulunmuştur (Eichengreen, 2000). Bütünleşmiş finansal piyasaların etkinliğinin ve rekabet gücünün artması, Euro Bölgesi'nde şirketlerarası devir ve birleşme hareketini de teşvik etmiştir. Finansal piyasaların bütünleşmesindeki kadar başarılı sonuçlar alınmasa da, euro, daha başka yapısal değişimlere de katkıda bulunmuştur. Euro Bölgesi hükümetleri gerekli yapısal reformları yavaş da olsa yapmaya başlamışlardır. Bazı küçük ülkelerde işgücü piyasasına ilişkin reformlar gerçekleştirilmiştir. Vergi alanında ise tüm Euro Bölgesi ülkelerinde reform yapılması planlanmaktadır. Sosyal sigorta ve emeklilik fon sistemleri de gözden geçirilmektedir. Bu tür yapısal değişikliklerin yapılması, ABD ile karşılaştırıldığında yüksek işsizlik ve düşük büyüme sorunlarından yakınan bölge için büyük önem taşımaktadır.

Tek para biriminin yürürlüğe girmesiyle birlikte, uygulanan ekonomik politikalar ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen yapısal değişimler, bölge ülkelerindeki büyümeyi desteklemiştir.

Euro, ABD'den sonra dünyada en çok kullanılan ikinci para birimi olmuştur (bölgenin ABD ile karşılaştırması Tablo 1'de gösterilmiştir.). Ancak başlangıcından bu yana euronun parite değeri beklentileri karşılayamamıştır. Euro, bir finansman para birimi olarak yoğun olarak kullanılmaktadır. Euronun uluslararası bankacılık aktiflerinde ve bir ödeme para birimi olarak kullanılmasındaki payı her geçen gün artmaktadır. Bölgede, geniş, derin ve likit bir sermaye piyasasının oluşması ve enflasyoncu olmayan sürdürülebilir bir büyüme sağlanması, euronun gelecekteki uluslararası kullanımı açısından yararlı olacaktır (Bekx, 1998).

Euro, bölgedeki finansal piyasaların işleyişini ve kurallarını temelden değiştirmiştir. Ancak,

Tablo 1. Seçilmiş Göstergeler (DİE 2001)

	Nüfus 2000 milyon	Nüfus Yoğunluğu	Yüzölçümü 2000	GSMH 2000 milyar dolar	Kişi başına GSMH dolar (2000)	SGP GSMH (2000)	Bütçe açığı 2001 (%)	Tüketici Fiyatları 2001 % (yılsonu)
ABD	282	31	9.629	9601.5	34.100	34.100	0.5	2.8
Japonya	127	348	378	4519.1	35.620	27.080	1.9	-0.5
APB	304	120	2.569	6.604	21.730	23.600	-1.3	2.5
Türkiye	65	85	775	202.1	3.100	7.030	-18.3	68.5

uluslararası para sisteminin dönüşümü gözönüne alındığında, tek paranın ortaya çıkışı, parasal birlik taraftarlarının beklediği sonuçları, en azından kısa vadede, yaratmamıştır. Birçok uzman, euronun yürürlüğe girişinin ABD dolarına hızla rakip olabilecek yeni bir para biriminin yaratılmasıyla birlikte uluslararası para sistemini değiştirebilecek bir gelişme olacağını savunmuşlardır (Tavlas, 1998). Bu görüşü savunanlara göre, euro, rezerv para birimi, dolaşım para birimi ve ödeme para birimi olarak ABD dolarına hızla rakip olabilecekti (Portes ve Rey, 1998). Merkez bankalarının, hükümetlerin ve piyasa oyuncularının para birimlerini euroya dönüştürmeleri, tek Avrupa para biriminin hızla değer kazanmasına yol açacaktı. Birçok AB dışı ülkenin parası euroya bağlansa da, bu beklentiler en azından kısa vadede gerçekleşmemiştir.

APB'nin başlangıçta uluslararası para sistemi üzerindeki etkisi beklenildiği kadar güçlü olmamıştır. Uygulamaya bakıldığında, aslında böyle bir sonuç beklenmesi için henüz daha erken olmakla birlikte, euro, ABD dolarının uluslararası para birimi olarak rolünü geçememiştir. Uluslararası rezervlerde ABD dolarından euroya büyük boyutlu bir geçiş henüz olmamıştır. Euro parite olarak da ortaya çıkışından sonra ABD dolarına karşı değer kaybına uğramıştır.

Avrupa tek para birimi ortaya çıkışından sonra uzun zaman boyunca ABD dolarına karşı değer kaybetmiştir. Euronun bu dönemdeki zayıflığı konusunda birçok neden bulunmaktadır (European Economy, 1999). Bunlar arasında,

AMB'nin çekingен politikaları, ve bazı euro ülkelerinin yapısal reformları uygulamakta gösterdikleri yavaşlık ve değişkenlik başta gelmektedir. Buna ek olarak, AMB, yeni ve deneyimsiz bir kurum olarak Amerikan Merkez Bankası'nın piyasalarda kazandırdığı güveni kazanamamıştır.

Başlangıçta Euronun fiziksel olarak dolaşıma girmemesi de zayıflığının nedenlerinden birisi olabilir. Buna karşılık, euronun ABD dolarına karşı değer kaybındaki en önemli etken Euro Bölgesi ekonomilerinin ABD ekonomisine oranla -o dönem itibarıyla- zayıf olmasıdır. Euronun ABD dolarına karşı bu durumu, APB'nin kuruluşunda veya şekillenmesindeki bir eksikliğe bağlamak doğru olmaz. Bu durumu, ABD ve Euro Bölgesi ekonomileri arasındaki konjonktürel farkın piyasalara yansımaları olarak açıklamak belki daha tutarlı olacaktır. Sonuçta, euronun zayıflığı APB'nin başarısızlığı olarak algılanmamalıdır.

Euro, fiziksel olarak dolaşıma çıktığı Ocak 2002 tarihinden itibaren ise bir yükseliş eğilimine girmiş (bakınız Şekil 1) ve Temmuz ayında da değer olarak ABD dolarını geçmiştir. Euro 1999'da kaydi olarak yürürlüğe konmuş ve değeri, oldukça yüksek bir değer olan 1.17 dolar olarak belirlenmişti. Daha sonra ise euro, 0.80 sent düzeylerine kadar düşmüştü. 2 Ocak 2002 tarihinde 0.90 sent düzeyinde bulunan euro, Haziran sonunda bir atak başlatarak 0.99 sent düzeyine ulaşmıştı. Temmuz ayında bu çıkışını sürdüren Euro, 17 Temmuz 2002 itibarıyla uluslararası piyasalarda 1.01 dolara ulaşmıştır (Fertekligil, 2002).

Şekil 1. Euro-Dolar Paritesi

Temmuz sonuna doğru ise ABD borsalarında düşüşlerin devam etmesine rağmen ABD doları önemli paralar karşısında biraz toparlanmıştır. ABD doları Wall Street'teki hızlı toparlanmanın ABD aktiflerine sarsılan güveni biraz onarmasıyla birlikte euro ve yine karşı değer kazanmış, euro/dolar paritesi tekrar 1'in altına inmiştir. Dolar Ağustos ayı başında da euroya karşı değer kazanmış, euro 0.97 sentin altına bile görmüştür. Doların bu yükselişi keskin düşüşlerin ardından gelen doğal bir düzeltme olarak nitelense de, daha çok dünya borsalarındaki büyük düşüşlerin ABD'li yatırımcıları euro ve diğer para birimlerindeki karlarını realize etmeye itmelerinden kaynaklanmıştır. ABD'li yatırım bankaları dolar alıcısı olmuşlardır. Ancak bu toparlanmaya rağmen muhasebe yolsuzluklarına ilişkin gelişmeler ve ABD ekonomisindeki durum, uluslararası piyasalar tarafından yakından izlenmektedir. Dolardaki yükselişin ise geçici olduğu, euronun tekrar pariteyi eşitleyeceği tahmin edilmektedir.

Euro'nun yılbaşından itibaren ABD doları karşısındaki yükselişi aslında ABD'nin sorunlarından kaynaklanmaktadır. ABD'de ekonomik büyümenin ne derece güçlü olacağı konusunda bir belirsizlik yaşanmaktadır. Dev ABD şirketlerinde ortaya çıkan muhasebe usulsüzlükleri, yatırımcı güveninin azalması ve

ABD borsalarında yaşanan düşüş, ABD sermaye piyasalarından kaçışa yol açmaktadır. ABD'de son yıllarda çok hızlı büyümüş olan özellikle teknoloji, internet ve medya ağırlıklı bazı şirketler, ekonomik durgunluk ve borsalardaki hızlı düşüş nedeniyle önemli sarsıntılara uğramaktadırlar. 1990'lı yıllarda ABD'de teknolojiden kaynaklanan verimlilik, NASDAQ ve diğer borsalara yabancı sermaye çekmekte ve bu durum doları desteklemekteydi. Günümüzde ise ABD ekonomisinin girdiği sıkıntıların da etkisiyle bu eğilim tersine çevrilmiştir.

Öte yandan, ABD'nin dış ticaret açığı GSYİH'sının %4'üne ulaşmış durumdadır. Şimdiye kadar bu açık ABD'ye borsaları aracılığıyla gelen yabancı fonlar aracılığıyla finanse edilmekteydi. Ancak bu açığın daha da fazlaşması endişeleri ve yukarıda saydığımız diğer etkenler, yabancı fonların ABD piyasası yerine daha güvenli bulunan Batı Avrupa ülkelerine yönelmesine yol açmaktadır. Bu durum da doları zayıflatmaktadır. Diğer taraftan, her ne kadar ABD resmi olarak güçlü dolar politikasını hala desteklediğini ifade etse de, piyasa güçlerinin de etkisiyle zayıf dolar politikası artık yavaş yavaş benimseniyor gibi görünmektedir. Doların değer kaybından gerek ABD, gerekse de Avrupa ülkeleri şu an için fazla rahatsız değildir.

Euro bölgesine bakıldığında ise büyüme konusunda bu ülkelerde de bazı belirsizlikler yaşansa da, bölgenin istikrarlı bir biçimde düşük enflasyonlu bir büyüme dönemine geçeceği tahmin edilmektedir. Aslında, Euro Bölgesi'ndeki ekonomik büyüme tahminleri, ABD'dekinden daha iyi değildir. Ancak, Euro'daki yükseliş Avrupa kaynaklı nedenlerden değil, daha çok ABD kaynaklı olumsuzluklardan ileri gelmektedir. Avrupa sermaye piyasalarının ABD'ye göre daha muhafazakar ve kamu ağırlıklı olduğu düşünüldüğünde, ABD'de ortaya çıkan muhasebe skandallarının Avrupa'ya sıçraması düşük olasılıktır.

2002 yılının geri kalanında iniş-çıkışlarla birlikte, euro ve dolardaki bu eğilimlerin sürmesi beklenmektedir. Yıllardır aşırı değerli konumda bulunan dolarda bir düzeltme hareketinin yaşanması olasıdır. Bu çerçevede, ABD sermaye piyasalarındaki çalkantının ve ekonomik büyüme konusundaki belirsizliklerin sürmesinin de etkisiyle euronun uzun vadede (bu 2003 yılı da olabilir) 1.05-1.10 dolara kadar yükselmesi muhtemeldir.

Uzun vadede düşünüldüğünde, euronun rezerv, dolaşım ve ödeme görevlerini yerine getiren güçlü bir para birimi olma olasılığı yüksektir. Avrupa finansal piyasalarının derinleşmesi ve büyümesi euro bazlı rezerv tutulmasını teşvik edecektir. Ancak bu sürecin yavaş gelişmesi beklenebilir. Buna ek olarak, euronun değeri zayıf kaldıkça, dünyada merkez bankalarının portföylerini ABD dolarından euroya dönüştürmeleri beklenmemelidir. Euronun dolara karşı değer kazanması halinde ise, portföylerdeki dönüştürme hareketi hızlanabilecektir. Dünyanın en büyük rezervlerine sahip olan merkez bankaları hala rezervlerinde önemli oranda ABD doları bulundurmaktadırlar. Alışkanlıklar yavaş değiştiği için merkez bankalarının rezervlerindeki dövizlerin kompozisyonu da yavaş değişmektedir. Bunun yanı sıra, piyasalar tarafından yanlış algılanacakları endişesi ve sürekliliğin sona ereceği kaygıları, merkez bankalarını rezervlerinde kalıcı bir değişikliğe

gitmekten alıkoymaktadır. Bu yorumlar, euronun ödeme ve dolaşım rolleri için de geçerlidir. Bu bağlamda, dünya ticaretinde payı ABD'dekinden daha fazla olan Euro Bölgesi'nin oluşturulması, gelecekte euroyu bu roller bakımından daha cazip hale getirebilecek bir faktördür.

Sonuç olarak, birçok unsur birarada düşünüldüğünde euronun iyi bir performans gösterdiği ifade edilebilir. Euro Bölgesi finansal piyasalarından ve Avrupa para piyasasından görülebildiği üzere, ortak para birimine geçiş piyasa bütünleşmesini hızlandırmıştır (Eichengreen, 2000). Tüm endişelere rağmen, euronun yaratılması ve ulusal para birimlerinin değişim süreci piyasalarda finansal ve sistemik bir istikrarsızlığa yol açmamıştır. Gelecekte, APB'nin dinamik etkilerinin Euro Bölgesi'nin ekonomik bütünleşmesini derinleştirmesi ve bunun da, euronun kendisine yararlı olması beklenmektedir. Ancak, tehlikeler de yok değildir. APB, bölgesel, yasal ve kurumsal bir çeşitlilik ortamında doğmuştur. Döviz kuru riskinin ortadan kalkması ve ortak bir para politikası benimsenmesi bu farklılıkları azaltabilecektir. Buna karşılık, bu farklılıklar, aynı zamanda, APB'nin faaliyetini güçleştirecektir. Bunun da ötesinde, Euro Bölgesi'nin gelecekteki büyüme potansiyelinden daha iyi faydalanılması için, ekonominin üretim faktörlerini kapsayan yapısal reformların ilerlemesi gerekmektedir. Buna ek olarak, yeni Avrupa para politikası ve AMB'nin başarısı hakkında henüz bir değerlendirme yapmak erken olsa da, AMB'nin istikrara yönelik para politikasında daha kararlı ve esnek olması gerekmektedir.

APB parasal tarihte daha önce örneği rastlanmayan ilk ve tek bir oluşumdur. Bu çerçevede, APB'nin geleceğini tahmin etmek oldukça güçtür. Her parasal bölgede ve merkez bankasında olduğu gibi, APB ve AMB'nin gelecekte birçok önemli şokla karşılaşması kaçınılmaz olacaktır. Parasal bütünleşmenin evrimsel bir süreç olduğu gözönüne alındığında, APB'nin gelişiminin mevcut plan ve süreçlerle ne derece uyumlu olacağını tahmin etmek

zordur. Bununla beraber, APB sürecinin, Birliği birarada tutan siyasi irade mevcut olduğu ve olağanüstü koşullar görülmediği sürece devam etmesi beklenmelidir.

APB ve euro, AB ile yakın ekonomik ve siyasi ilişkilere sahip olan ve tam üyelik adayı bir ülke olarak Türkiye'yi de yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Euronun yürürlüğe girmesinin Türkiye'ye olan etkisi, ülkenin Euro Bölgesi ülkeleriyle olan mal, hizmet ve mali varlık ticaretinin yoğunluğuna, bağlı olarak değişebilmektedir. Ayrıca, euronun bir rezerv parası olarak kullanılabilme durumu ve ülkede uygulanan döviz kuru rejimi de bu durumda hesaba katılmalıdır (Kibritçioğlu, 1998). AB ile olan ekonomik ilişkiler Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Türkiye ile AB arasındaki ekonomik bütünleşme 1995'teki Gümrük Birliği anlaşmasıyla daha da hızlanmıştır. AB ve özellikle Euro Bölgesi birçok alanda Türkiye'nin temel ortaklarından birisidir. Euronun Türk ekonomisine yönelik olası etkileri, bu para biriminin diğer temel uluslararası para birimlerine göre gelecekte nasıl davranacağına göre de şekillenecektir.

Euronun gelecekteki davranış eğilimine bağlı olarak Türkiye'nin dış ticaretinin döviz kompozisyonu ve faturalandırması, döviz tevdiat hesapları ve dış borç stoku etkilenebilecektir (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1998). Örneğin, euronun ilk yılında, ABD dolarına karşı değer kaybeden bir euro karşısında, Türk mal ve hizmet ihracatçıları olumsuz olarak etkilenmişlerdir. Diğer taraftan, ithalatçılar ise ters yönde etkilenmişlerdir. 1999 yılında euronun değer kaybı euro bazlı dış borçların yükünü azaltmıştır. Buna karşılık, Türkiye'nin dış borç stokunda ABD dolarının payının daha fazla olduğu göz önüne alınırsa, bu etkinin değer kazanan dolarla birlikte kalıcı olmadığı görülmektedir.

AB'ne tam üye adayı olan Türkiye için önemli bir konu da, APB'ne katılmak için gerekli olan Maastricht kriterlerine uyum sağlanmasıdır. Euro alanı dışındaki AB ülkelerinin ve AB'ne tam üye adayı olan ülkelerin, APB'ne

katılmaları için Maastricht yaklaşma kriterlerini sağlamaları gerekmektedir. Potansiyel aday ülkeler için bu konu oldukça önemlidir, çünkü her ne kadar APB'ne giriş AB'ne tam üyelik için bir ön koşul oluşturmada da, bir ekonomik eşittir. Bu çerçevede, aday ülkelerin tam üyelik başvuruları kabul edilse de, bu ülkelerin hemen APB'ne katılmaları ya da Maastricht kriterlerini yerine getirmeleri beklenmemekle birlikte, bu yaklaşma kriterleri, aday ülkelerin birçoğu için net makroekonomik bütünleşme kriterleri oluşturmaktadır. Temprano-Arrayo ve Feldman (1998) ve Fischer ve arkadaşlarına (1998) göre hiçbir Orta ve Doğu Avrupa ve Akdeniz ülkesi, bu koşulların tümünü sağlayamamaktadır. Bu durum, aslında, diğer makroekonomik göstergeler ve yapısal ve kurumsal politikalar için de geçerlidir.

Bir aday ülke olarak Türkiye Maastricht kriterlerini karşılayamamaktadır (bakınız Tablo 2). Türk ekonomisi yüksek enflasyon oranlarına sahip, yüksek kamu açıkları veren ve büyüme oranları değişkenlik gösteren bir ekonomidir. Çeşitli zamanlarda uygulanmış olan ve halen uygulanan ekonomik istikrar programları da bugüne kadar Türk ekonomisinin istikrarlı bir yapıya kavuşmasına fazla hizmet edememiştir. Buna rağmen Türkiye'nin makroekonomik koşullarının birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesine benzer, hatta bazı alanlarda daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, genel makroekonomik perspektiften bakıldığında, Türkiye'nin diğer birçok adaydan daha kötü durumda olduğunu ifade etmek güçtür (son ekonomik krizler Türk ekonomisini bir hayli zayıflatmış olsa da).

Yakın gelecek için bir değerlendirme yapmak gerekirse, Türkiye'nin AB'ne tam üye adayı bir ülke olarak (eğer AB ile tam üyelik konusundaki müzakere süreci başlarsa), APB'ne yönelmiş olan AB ülkelerinin uyguladığı makroekonomik ve yapısal reform politikalarına benzer politikalar uygulaması beklenebilir. Bunlar, Maastricht Antlaşması çerçevesinde sıkı bütçe ve enflasyonu düşürücü makroekonomik istikrar politikalarıdır.

Tablo 2. Maastrich Kriterleri ve Türkiye (Eurostat)

	Maastricht Antlaşması Kritik Değeri	Yıllar	Türkiye
Bütçe Dengesi	% -3 (En Fazla)	1998	-7.2
		1999	-11.8
		2000	-11.2
		2001	-18.3
Kamu Borç Stokunun GSYİH'ya oranı	% 60 (En Fazla)	1998	43
		1999	52
		2000	53
		2001	98
Enflasyon oranı (%) (TÜFE)	% 2.2 (En Fazla)	1998	69.7
	% 2 (En Fazla)	1999	64.9
	% 3.5 (En Fazla)	2000	35.9
	% 3.4 (En Fazla)	2001	68.5
Faiz Oranı (Uzun vadeli %)	% 6.6 (En Fazla)	1998	116
	% 6.8 (En Fazla)	1999	109.2
	% 7.4 (En Fazla)	2000	36
	% 6.8 (En Fazla)	2001	99.8

Zaten Türkiye'nin uygulamaya çalıştığı IMF destekli makroekonomik programların çoğu da benzer hedefleri gözetmektedir. Buna paralel olarak, AB'nde artan şeffaflığı ve rekabeti beraberinde getiren euronun yürürlüğe girmesi, Türkiye'nin yapısal uyum çabalarını hızlandırabilecek bir teşvik unsuru olarak da ele alınabilir. Bu yeni konjonktürde, Avrupa piyasalarında artan fırsatlardan yararlanmak için makroekonomik yapının istikrara kavuşturulması ve böylelikle küresel açıdan da daha rekabetçi bir yapı oluşturulmasına yönelik politikalar benimsenmesi düşünülmelidir.

Euro bölgesinde beklenen ekonomik büyüme ve ticaret yaratıcı etkinin Türkiye için yararlı olması bazı koşullara bağlıdır. Bunların içinde en önemli olanları;

- Türkiye'de makroekonomik ve politik istikrarın sağlanması,
- Türk şirketlerinin uygun rekabet stratejileri hazırlamaları,
- Euro bölgesinde istikrarlı politikaların hüküm sürmesi,
- Euronun uluslararası bir para birimi olabilmesi yeteneđi,

- Uluslararası piyasalarda euronun istikrarı,
- Euro bölgesi ülkelerinin Türk ihrac ürünlerine yönelik talep esnekliği
- Bu ülkelerin ekonomik büyümelerinin dış ticarete yönelik esneklikleridir.

Türkiye, APB'den daha fazla yararlanmak için, ekonomik ve yapısal reformlarının hızını arttırmak zorundadır. Euronun yürürlüğe girmesi Türkiye'nin döviz kuru rejimini bu yeni dış çapa çerçevesinde, dış rekabet koşullarını da hesaba katarak, gözden geçirmesi açısından bir fırsat yaratmaktadır. Euro, Türkiye'nin AB'ne tam üyelik hazırlıkları ışığında, AB ile olan bütünleşmenin artırılması için yeni reformlar başlatılması ve buna yönelik kamu ve para politikaları uygulanmasına yönelik güçlü bir teşvik unsuru olabilir.

Türkiye'de döviz kuru politikası bağlamında euronun nominal bir çapa olarak kullanılması alternatifi ileride önem kazanacak ve AB'ye tam üye olabilmek ve daha sonraki bir aşamada da APB'ne katılabilmek için hazırlanma süreçleri gibi diğer bazı dış faktörler de bu çerçevede göz önüne alınmaya başlanacaktır.

Eğer, Türkiye tarafından şu anda benimsenmiş olan euro-dolar kur sepetinin yıllara göre reel değişimi, dış ticarete göre ağırlıklandırılmış (Türkiye'nin toplam ticaretinde AB'nin payına göre ağırlıklandırılmış) bir kur sepetinin değişimi ile karşılaştırılırsa; çıkan sonuçlar, dış ticarete göre ağırlıklandırılmış bir kur sepetinin (yani burada euro ağırlıklı bir sepetin), Türkiye'nin ticaret gereklilikleri açısından daha uygun olacağını göstermektedir (Fertekligil, 2001). Burada, bir ülkenin uygulayacağı kur sepetinin belirlenmesinde dış ticaretin sadece bir faktör olduğu da kaydedilmelidir. Kesin bir sonuca ulaşılması zor olmakla birlikte, Türkiye için ticarete göre ağırlıklandırılmış değişken bir kur sepetinin uygulanması, mevcut kur sepetine göre değişimleri daha belirgin yansıtması açısından önemli bir alternatif olabilir.

Kaynaklar

- Bekx, P., (1998). The Implications of the Introduction of the Euro for non-EU Countries, *Euro Papers*, European Commission, No.26.
- Eichengreen, B., (2000). The Euro One Year On, Symposium on the first year of the euro in *The Journal of Policy Modeling*, Ocak.
- Euro ve Türkiye Üzerine Etkileri, (1998). T. C.. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara.
- European Economy, (1999). *The EU Economy: 1999 Review*, 69.
- Feldman, R., Nashashibi, K., Nord, R., Allum, P., Desruelle, D., Enders, K., Kahn, R., ve Temprano-Arroyo, H., (1998). Impact of EMU on Selected Non-European Union Countries, *IMF Occasional Paper*, 174.
- Fertekligil, V., (2001). European Monetary Union and its Impact on the Turkish Economy, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Fertekligil, V., (2002). *Yapı Kredi Bankası Bizler Dergisi*, Ağustos sayısı.
- Fischer, S., Ratna, S., Vegh, Carlos A., (1998). How Far is Eastern Europe from Brussels?, Washington DC: *IMF Working Papers*, WP/98/53.
- Kibritçioğlu, A., (1998). EMU, Euro and EU-Membership: An Evaluation from the Turkish Macroeconomic Perspective, paper prepared for Presentation at the *International Conference on The EMU and the Outside World*, KOF/ETH, Zürich.
- Portes, R. ve Rey, H., (1998). The Emergence of the Euro as an International Currency, *Economic Policy*, **13**, 26, pp. 307-343.
- Tavlas, G., (1998). The International Use of Currencies: The U.S. Dollar and the Euro, *Finance and Development*, IMF, Haziran, **35**, 2.